

VM/BO/RV

6.9.2015

Perhevapaista aiheutuvien kustannusten tasaus

Perhevapaiden kustannusten tasausta on tarkasteltu erilaisissa työryhmissä 2010-luvulla kaksikin kertaa: STM:n vanhempainvapaatyöryhmässä 2011 sekä Rakennepolitiikan uudistamista pohtineen ryhmän epävirallisena asiantuntijoista ja työmarkkinaosapuolista koostuvassa alatyöryhmässä 2013 (STM/3544/2013).

Asiantuntijaryhmät ovat päätyneet kustannusten tasauksesta samaan tulokseen: *vanhemmuuden kustannuksia tasataan jo merkittävästi suorien kustannusten osalta ja epäsuorien kustannusten osalta laskelmat ovat epävarmoja ja vaihtelevat suuresti tapaus- ja alakohtaisesti*, eikä epäsuorien kustannusten tasausta ole pidetty tarpeellisena.

Mistä kustannukset syntyvät?

Vanhemmuuden kustannuksia tarkastelevissa laskelmissa kustannukset syntyvät seuraavasti:

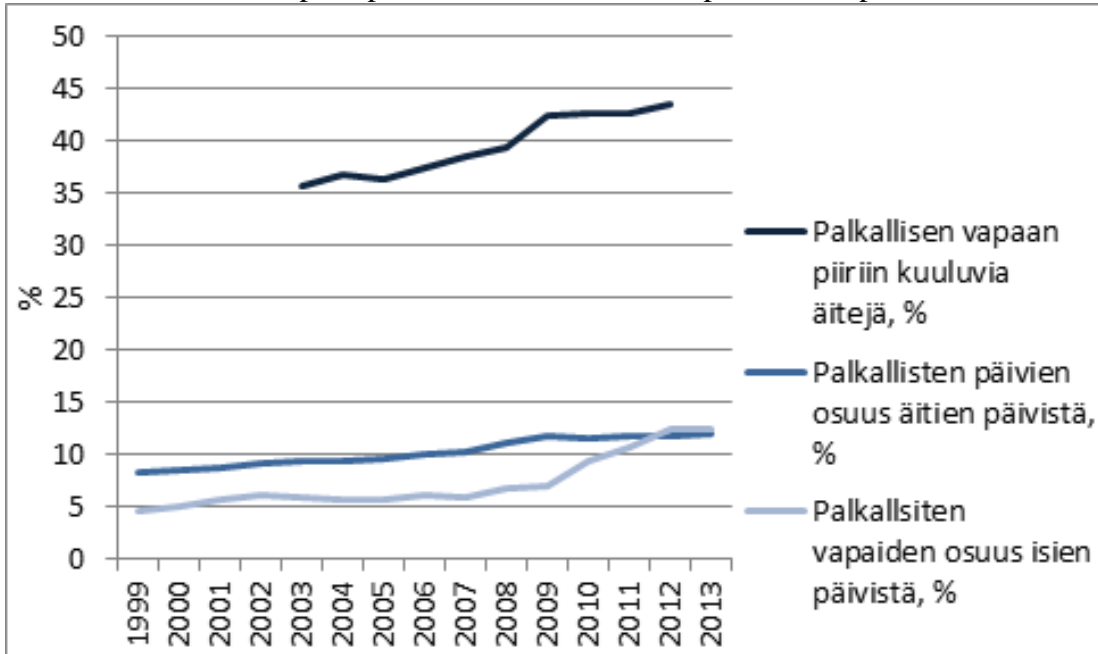
- i) *Raskausaikaisista sairauspoissaoloista*. Työryhmien selvityksissä on kuitenkin ollut vaikea todentaa, että raskausaikana poissaoloja olisi normaalia enemmän tai että poissaolot olisivat raskaudesta aiheutuvia.
- ii) *Palkkaa maksetaan äitiyspäivärahakaudesta*. Työllisten äitien äitiyspäivärahakausi on usein TES:ssä määritelty palkalliseksi. Mikäli näin on, päiväraha maksetaan työnantajalle. Palkallisen päivärahakauden pituus on usein n. 70 päivää. Näistä päivistä korvausaste on alussa 56 pv 90% ja loput 14 pv 70%. On arvioitu, että 3 000 euron palkkatasolla yritykselle aiheutuu korvausten jälkeen n. **3 600 euron** kustannus (ml. sotumaksut). On hyvä huomata, että tämä kustannus syntyy vain, mikäli työehtosopimuksessa on maininta palkallisuudesta.
- iii) *Vuosilomista*. Perhevapaan aikana kertyy vuosilomaa. Vuosilomakustannukset korvataan yrityksille. Korvausten jälkeen 3000 euron kuukausipalkalla maksettavaa jää n. 1 650 euroa. Vuosilomakustannusten korvaus on tuloon perustuva, mutta käytännössä lomarahaa jää yrityksen kustannukseksi. **Huom! Hallitusohjelmaan sisältyy äitien lomakohteen rajaaminen 6 kuukauteen**. Mikäli tämä toteutuu suunnitellulla tavalla myös vuosilomasta aiheutuva yritysten kustannus pienenee 40% eli uudistuksen jälkeen jäljelle jää noin **1 000 euron** kustannus.
- iv) *Lasten sairastamisesta aiheutuva kustannus*. Alle 10-vuotiaan lapsen vanhemmilla on oikeus työstä poissaoloon lapsen sairastuessa. Useissa työehtosopimuksissa tämä aika on palkallista. STM:n raportti ei huomio tätä laskelmissaan, mutta Naisyritykset ovat arvioineet kustannuksen olevan peräti 9000 euroa. Edellisten laskelmien palkkatasolla tämä kustannus on noin 6 000 euroa 9 vuoden (4 pv vuosi) aikana eli **670 euroa/vuosi**.

Esimerkkilaskelmat eivät koske valtaosaa äideistä

Vanhemmuudesta aiheutuvat kustannuslaskelmat perustuvat esimerkkilaskelmiin, joissa oletetaan, että työehtosopimuksissa on aina sovittu palkallisesta vapaasta äitiyspäivärahakauden ajalta. Oheisesta kuviosta ilmenee, että **hieman yli 40 %:lle äideistä on maksettu palkkaa perhevapaan ajalta**. Ilmiön taustalla on se, että kaikilla äideillä ei ole työsuhdetta ja toisaalta työllisenäkin kaikissa työ-

ehtosopimuksissa ei ole määräyksiä palkallisuudesta. Palkallisuus ei siis kosketa kaikkia Suomessa vuoden aikana lapsen saaneita äitejä.

Kuvio 1. Palkallisen vapaan piiriin kuuluvat äidit sekä palkallisten päivien osuus

Lähde: Haataja, A.: Perhevapaat ja -etuudet pienten lasten perheissä: Pieniä ja suuria reformeja. Artikkelikäsikirjoitus (ilmestyy keväällä 2016).

Esimerkkilaskelmat on yleensä toteutettu myös liian suurella palkkatasolla. Kelasta juuri saadun tiedon mukaan **relevantimpi palkkataso näissä laskelmissa olisi noin 2 700 euroa**, mikä laskee edellä esimerkkilaskelmissa esitettyjä kustannuksia.

Vanhemmuuden kustannusten tasaisempi jakautuminen eri työnantajasektoreiden välillä on lisääntynyt viimeisen 10 vuoden aikana parempien vuosilomakustannusten korvausten ja korotetun äitiyspäivärahaudelta maksettavan korvauksen (90 %) ansiosta. Kustannusten jakoa nais- ja miesvaltaisten alojen välillä on tasannut myös se, että isien perhevapaiden käyttö on lisääntynyt ja isien palkallisten isyysvapaiden osuus kasvanut. Isien palkat ovat äitien palkkoja korkeammat, mutta korvausaste muodostuu isille usein alhaisemmaksi kuin äideillä.

Tasausmalleja ja niiden kustannuksia

Perhevapaakustannusten tasauksesta esitetyt mallit lisäävät yleensä valtion kustannuksia. STM:n työryhmän 2011 raportissa pidettiin epätodennäköisenä, että valtion liikkumavara kustannusten tasauksessa olisi suuri. Työryhmässä laskettiin seuraavat mallit:

- 1) Äitiyspäivärahan 90% korvausastetta jatkaminen 56 päivästä n. 2 viikolla kattamaan TES:ssä yleisesti sovittu palkallinen vapaa 3 kk. Kustannusarvio tuolloin **13 milj. euroa**.
- 2) Äitiyspäivärahan tason korottaminen 56 ensimmäiseltä päivältä 90 % => 100%. Kustannusarvio tuolloin **20 milj. euroa**.
- 3) Lapsen sairastumisesta aiheutuvien kustannusten korvaus: malli epätarkka. Kustannusarvio epävarma. Tuolloin **76 milj. euroa**.

Työryhmä on arvioissaan lähtenyt siitä, että uudistusten myötä yrityksille maksettavat korvaukset tasataan järjestelmän sisällä erityisesti työnantajien sosiaaliturvamaksujen kautta. Työryhmässä on ollut esillä myös kanta, että valtion tulisi osallistua tähän kustannusten tasaukseen.

- 4) Kertakorvausmalli: Työryhmän jälkeen on esillä ollut myös erilaisia kertakorvausjärjestelmiä. Jos oletetaan, että niistä äideistä, joille on maksettu palkallista äitiyspäivärahaa 2013 päättyneestä kaudesta (25 000 äitiä), 80 % olisi palannut samaan yritykseen perhevapaan jälkeen, korvausta maksettaisiin vuosittain 20 000 äidille. Ehdotettu 2 500 euron korvaus johtaisi **50 milj.euron lisäkustannuksiin**.

- Laskelma on hyvin epävarma, sillä käytettävissä ei ole tietoa siitä, kuinka moni äiti palaa samaan yritykseen perhevapaan jälkeen.

YHTEENVETO:

Sipilän hallituksen hallitusohjelmassa ei ole mainintaa perhevapaiden kustannusten tasaamisesta. Suoria kustannuksia tasataan jo varsin merkittävästi. Kaikkiin ehdotettuihin tasausmalleihin liittyy kustannuksia, ja valtion liikkumavaran tällä hallituskaudella voi katsoa olevan vähäinen. Edullisin malli olisi pidentää äitiyspäivärahaudelta maksettavaa korvausta 56 päivästä 72 päivään. Kustannus STM:n vuoden 2011 laskelman mukaan 13 miljoonaa euroa.

Parhailaan pohdittavana on yksityisten työnantajien sosiaaliturvamaksujen alentaminen. Tämä muuttaisi yritysten kustannusvastuuta sairauspäivärahoista, vanhempainpäivärahoista, kuntoutuksesta ja työterveyshuollosta.